

TARIXIY ROMANDA BADIY MASOFA, FAKT VA IJODIY MOHARAT

Kenjayev Farhod Ikram o'g'li,

O'zR FA O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti kichik ilmiy xodimi,

E-mail: 777farhodkenja777@gamil.com

UO'K 821.512.133.09'06-047.48

ORCID: 0009-0004-4332-8951

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tarixiy roman janrida badiiy masofa (ijodiy distansiya) tushunchasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tarixiy fakt va badiiy to'qima o'rtasidagi nisbat, yozuvchining tarixiy voqelikka munosabati hamda ijodiy mahorati masalalari yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *tarixiy roman, badiiy masofa, ijodiy distansiya, tarixiy fakt, badiiy to'qima, tarixiy shaxs obrazi, realizm, Jaloliddin Manguberdi, janr genezisi.*

Abstract. *This article analyzes the theoretical and practical aspects of the concept of artistic distance (creative distance) in the genre of the historical novel. Particular attention is paid to the relationship between historical fact and artistic fiction, the writer's attitude toward historical reality, and issues of creative mastery.*

Keywords: *historical novel, artistic distance, creative distance, historical fact, artistic fiction, image of a historical figure, realism, Jaloliddin Manguberdi, genre genesis.*

Аннотация. *В статье анализируются теоретические и практические аспекты понятия художественной дистанции (творческой дистанции) в жанре исторического романа. Освещаются вопросы соотношения исторического факта и художественного вымысла, отношения писателя к исторической реальности, а также проблемы творческого мастерства.*

Ключевые слова: *исторический роман, художественная дистанция, творческая дистанция, исторический факт, художественный вымысел, образ исторической личности, реализм, Джалолитдин Мангуберди, генезис жанра.*

Kirish. Tarixiy romanlarda badiiy masofa (ijodiy distansiya) asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Tarixiy roman deb hisoblanishi uchun asarda tasvirlangan davr va yozuvchi yashayotgan davr o'rtasida ma'lum masofa bo'lishi zarur. Bu masofa nafaqat vaqt jihatidan, balki madaniy, ijtimoiy tafovutlar bilan ham belgilanadi. Chunki badiiy masofa yozuvchiga o'tmishni zamonaviylikdan ajratib, betaraflik bilan tahlil qilish imkonini beradi. Shu sababli tarixiy romanning davri va yozuvchining zamonasi orasidagi masofa badiiy asarning tarixiylik darajasini aniqlashda muhim omil hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili. Mazkur tadqiqotda tarixiy roman janriga oid nazariy qarashlar va amaliy tahlillar asos qilib olindi. D. Quronovning roman genezisi va epik tafakkurga oid ilmiy mulohazalari tarixiy roman va epos o'rtasidagi farqlarni aniqlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qildi. G. Lukachning *The Historical Novel* asarida tarixiylik, badiiy reallik va tarixiy shaxs obrazining shakllanishiga doir konsepsiyalari tarixiy roman mohiyatini yoritishda tayanch

manba sifatida foydalanildi. O‘zbek adabiyotshunosligida G‘. Karimovning tarixiy tematika haqidagi tadqiqotlari milliy romanchilikda tarixiy voqelik va badiiy talqin masalasini ochib beradi. E.Samandar va Sh. Isaxonovanning Jaloliddin Manguberdi obraziga bag‘ishlangan romanlari va ular haqidagi ilmiy yondashuvlar tarixiy shaxsni badiiylashtirishda folklor va tarixiy manbalardan foydalanish imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Shuningdek, Mahmud Qoshg‘ariy, Mirzo Ulug‘bek va Alisher Navoiy asarlari tarixiy manba sifatida tahlil qilinib, ularning zamonaviy tarixiy romanlar bilan badiiy aloqadorligi aniqlanadi.

Tahlil va natijalar. O‘zbek adabiyotida ilk tarixiy romanlardan biri sifatida e’tirof etilgan Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asari tahlil qilinganda asarda tasvirlangan zamon va yozilgan davr o‘rtasidagi oraliq vaqt kamida bir avlod almashinuvi, ya’ni taxminan 60-70 yillik masofa mavjudligini ko‘rsatadi. Demak, tarixiy janr voqealar tasvirlangan davr va yozuvchining zamoni o‘rtasida ma’lum masofani talab qiladi. Bu davr yozuvchiga voqealarni tashqi rakursdan ko‘rish, ijtimoiy, siyosiy va madaniy o‘zgarishlarni obyektiv tahlil qilish imkonini beradi. Bundan ko‘rinadiki, bir avlodning almashinuv vaqti (taxminan 60-70 yil) bu masofa uchun yetarli.

Bu jihat Valter Skottning tarixiy voqealarni realistik ruhda yoritgan, birinchi haqiqiy tarixiy roman (Waverley) “Ueverli” asarida ham yaqqol namoyon bo‘ladi. Roman 1745-yilda Shotlandiyada Yakobit qo‘zg‘oloni (Charlz Edvard Styuart) davridagi voqealarni yoritadi. Asarning 1814-yilda birinchi qismi e’lon qilinganligini inobatga olsak, muallif bilan uning qahramonlari, voqealari yoki tasvirlanayotgan davr o‘rtasidagi masofa 60 yildan ortiq vaqt oralig‘ini tashkil qiladi.

Tarixiy davr va qahramonlarni obyektiv tasvirlashda badiiy distansiya muhim ahamiyatga ega. Chunki bu vaqt oralig‘ida ijodkor jarayondan uzilib, unga tashqi rakursdan qarash imkoniga ega bo‘ladi. Tarixiy romanning bu xususiyati ijodkorning asarga subyektiv va obyektiv yondashuviga ta’sir qiladi.

Shuningdek, muayyan tarixiy shaxs siymosini badiiy asarda gavdalantirish prinsiplari, janrlar genezisi va qamrov doirasiga ko‘ra ma’lum farqlanishlarga ega. Chunonchi, dastlab xalq dostonlarida madh etilgan turli qahramonona harakatlari bayon qilingan tarixiy, shuningdek, afsonaviy obrazlarning keyinchalik romanlarda uchrashi epik turning tasvir imkoniyatlari kengligi bilan izohlansa-da, har bir janrning muayyan va o‘ziga xos xususiyatlarga ega ekanligini unutmasligimiz kerak.

Jumladan, bu borada adabiyotshunos Dilmurod Quronovning mazkur fikrlarini keltirish o‘rinli: “Roman genezisi haqida gap borganda uning eposdan o‘sib chiqqani, taraqqiyotining muayyan davrlarida o‘zida eposga xos xususiyatlarni

ko‘proq saqlab kelgani, shundan so‘nggina “zamonaviy epos” maqomini olgani ta’kidlanadi. Epos bilan romanni farqlashda turlicha asoslarga tayaniladi: eposning asosiy tamoyili – butunlik, romanniki – tarqoqlik; eposda jamoaviylik, romanda individuallik ustuvor; epos monologik, roman dialogik tafakkur asosiga quriladi”¹.

Epos qadim ming yilliklardan buyon dunyo xalqlarining badiiy-estetik ehtiyojini qondirib kelgan bo‘lsa, nega bugungi kun xalqlari epos emas, roman janridagi asarlarga ko‘proq ehtiyoj sezmoqda? Badiiy ehtiyojdan kelib chiqib, butun dunyo xalqlarining holatiga baho berish, insoniyatning “urib turgan bosh tomiriga tashxis barmog‘ini qo‘yish”² mumkin. Bu borada tarixiy realistik romanlar faqat adabiyotshunoslikning ulkan kashfiyoti emas, dunyo xalqlarining jamoaviylikdan individuallikka siljish natijasidir. Chunki ayni tarixiy realistik romanda o‘tmishda yashab o‘tgan yakka-individual shaxs qahramonligi fonida boshqa voqeliklar tasvirlanadi.

Demak, jamiyatlarning jamoaviylikka ehtiyoji yuqori darajaga yetganda epos paydo bo‘lgan, individuallik kurtak ochganda epos dostonlari jadal ortib borgan, individuallik yuqori darajaga yetganda roman, ayniqsa, tarixiy roman janri yuzaga kelgan. O‘zbek adabiyotida esa ko‘proq tarixiy realistik romanlarga bo‘lgan ehtiyojning ortib borayotganligi, ayni xalqning individual, ya’ni o‘ziga xos bo‘lgan ijtimoiy-siyosiy erkinlikni qayta qo‘lga kiritganligi, ayni istiqlolni mustahkamlashda ulug‘ o‘tmishimizni millat ruhiga kuch bo‘la oladigan shonli tariximizni qayta jonlantirish zarurati sifatida namoyon bo‘layotganligi yaqqol ko‘zga tashlanmoqda.

Ushbu jarayonni badiiy ehtiyoj doirasidan kelib chiqib talqin qilish orqali xalqlarning madaniy va ma’naviy taraqqiyotidagi umumiy tamoyillarga nisbatan “badiiy tashxis” qo‘yish mumkin. O‘zbek adabiyotida roman janrining shakllanishida tarixiy roman alohida o‘rin tutgan bo‘lib, u mazkur janrning rivojlanishi uchun muhim asos yaratgan.

Tarixiy roman o‘ziga xos tarzda tarixiy shaxslar obrazlari orqali yangi romanlarning voqeliklar tizimini boyitib, ularning badiiy dinamikasini kuchaytirgan. Adabiyotda “moziyg‘a qaytib ish ko‘rish” tamoyili har doim samarali bo‘lib kelgan. Bu tamoyil, ayniqsa, yangi janrlarning shakllanishida, badiiy usullar yordamida o‘tmishni qayta talqin qilish va tarixiy asos yaratishda prinsipial ahamiyat kasb etadi.

Tarixiy romanlar shunisi bilan ham ahamiyatga egaki, ular yo‘qolib borayotgan axloqiy qadriyatlarni aks ettirish, ularning ahamiyatini yoritish va ularni qayta tiklash uchun badiiy vositalar orqali jamiyat e’tiborini jalb qiladi. Asrdagi tarix fakt

¹ Quronov D. Roman haqida ayrim mulohazalar // Sharq yulduzi, 2011. № 5. – B. 114.

² Ulug‘bek Hamdamning O‘zR FA O‘zbek tili, adabiyoti va folklori institutida o‘tkazilgan “To‘rtko‘cha” romani taqdimotidagi o‘z nutqidani. 2024.11.29.

sifatidagi voqea endi obrazli tasvirga aylanib, bugungi kun insoniyatiga ko‘proq daxldorlik kasb etadi, ya’ni “tarix” atamasi faqat XIX asrda oddiy o‘zgarish uslubi yoki universal o‘zgarish jarayonini emas, balki hozirgi vaqtni tushunish uchun hal qiluvchi kontekstni bildiradi”³.

Tarixiy romanlar syujeti inqiroz jarayonlari va millatning parchalanish sabablarini tasavvur qilish imkonini beradi. Tarixiy qahramon voqealar markazida namoyon bo‘lib, tarixiy-ijtimoiy kurashlar fonida aniq va ravshan gavdalanadi. Tarixiy romanlarda syujet rivojlanishida intriga asta-sekin kuchayadi. Voqealar zanjirida turli to‘qnashuvlar muayyan nuqtaga yetganida qahramon shaxsining shakllanishi va uning tarixiy vazifasi yaqqol namoyon bo‘ladi. Ushbu vazifa tarixiy muammolarni hal etishga yo‘naltirilgan bo‘lib, qahramonning o‘ziga xos badiiy talqini orqali ochib beriladi.

Tarixiy roman janrida badiiy reallikka dramatik hodisalar va qarama-qarshiliklarning tarixiy haqiqatga asoslangan tarzdagi tasviri orqali erishiladi. Konfliktning yechimi esa voqealar rivojining yakunida bosh qahramon sifatida gavdalangan tarixiy shaxsning faoliyati orqali umumlashadi. Ushbu strukturaviy yondashuv orqali tarixiy romanlarda nafaqat o‘tmish voqealari, balki ularning insoniy va ijtimoiy ahamiyati ham ochib beriladi. Bosh qahramon esa tarixiy romanda voqealar markazida joylashgan asosiy harakatlantiruvchi kuchdir.

Tarixiy romanlar o‘tmish voqeligi bilan birga insoniyat hissiyotlari va ichki kechinmalarining davrlar osha evolyutsiyasini ham ochib beradi. Bu janrda inson turli kasb va ijtimoiy maqomlarda gavdalanib, xarakter jihatidan o‘zgaruvchan qiyofalarda harakat qiladi. Ushbu insoniy xislatlar va murakkab xarakterlar tarixiy haqiqat bilan bir qatorda yoritilib, badiiy voqelik orqali hayot haqiqatini kashf etishga xizmat qiladi. Tarixiy roman janri inson va jamiyatning turli ko‘rinishlarini oydin tasvirlash imkoniyatiga ega bo‘lib, o‘quvchini universal haqiqatlarga olib boradi. Ya’ni “Tarixni keng ko‘lamda, ijtimoiy taraqqiyot jarayonida tasvir qilish o‘z-o‘zidan xalq ommasini tarixda faol kuch sifatida ko‘rsatishga, uning yaratuvchanlik qudratini namoyon etishga olib keladi”⁴.

Tarixiy roman janriga keng murojaat qilinishi faqat ijtimoiy-siyosiy omillar bilan izohlanmay, balki uning mazmunida absurdlikdan yiroq, mavhum voqealarni aniq va izchil tasvirlash orqali realistik xarakter shakllanishida namoyon bo‘ladi. Ushbu xususiyat tarixiy faktlarning buzilishi xavfidan yiroq bo‘lib, aksincha, tarixiy davr va shaxslarning xarizmasi hamda ichki dunyosini yoritishda alohida vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, tarixiy romanlar insoniy munosabatlarning davriy

³ Raymond Williams. *A Vocabulary of Culture and Society*. – New York, Oxford University Press, 1976. – P. 19.

⁴ Karimov G‘. *Prozamidagi tarixiy tematika // Sharq yulduzi*. 1979. № 3. –B. 196.

o‘ziga xosligini ochib, tarixiy kontekstda ajdodlar va avlodlar o‘rtasida badiiy dialog o‘rnatadi. Tarixiy realistik romanlarda tasvirlash murakkab epizodlardan biri – real o‘tmishda oppozitsiyada bo‘lgan, ammo deyarli uchrashmagan qahramonlar o‘rtasidagi muloqotni badiiy talqinda yaratishdir. Bu o‘rinda ko‘plab ijodkorlar tomonidan “Markazida (odatiy qahramon) turgan (tarixiy roman) syujeti orqali ekstremal, qarama-qarshi ijtimoiy kuchlarni bir-biri bilan insoniy munosabatlarga olib keladigan neytral zamin izlanadi va topiladi”⁵. Jaloliddin Manguberdi haqidagi tarixiy realistik romanlarda neytral(betaraf) zamin vazifasini tush epizodlari, qahramonning o‘y-xayollari yoki to‘laqonli to‘qima epizodlar orqali muloqot jarayonidagi munosabatlar tashkil qiladi.

“Sulton Jaloliddin” romani orqali Jaloliddin Manguberdi qahramonliklarini bugungi o‘quvchilarga badiiy-estetik shaklda yetkazib, o‘tmish voqealari bilan ayni davrga murojaat qilgan Erkin Samandarning yangiliklaridan biri Sultonning ruboiy yozganligini va eronlik alloma Rizoqulixon Hidoyat manbasi bilan dalillagani bo‘lsa, Shahodat Isaxonovaning badiiy yangiliklaridan biri bu – tarixiy romanlarda deyarli hali qo‘llanmagan yangi faktlarni badiiylashtiradi, aynan shulardan biri “yada toshi” hisoblanadi. Ko‘plab tarixiy manbalarda bu tosh haqida ma‘lumotlar mavjud. Roman davomida adiba bu ma‘lumotni ikki o‘rinda epizodik tarzda qo‘llab, Jaloliddin obraziga sinkretiklik baxsh etadi. Birinchi epizod asar boshida “Ketar chog‘lari o‘rtada turgan, hajmi mushtday, rangi yashil, ko‘k va qo‘ng‘ir tovlanuvchi g‘alati toshni ko‘rib qolgan Ahror Kamoliddinning ko‘zlari birdan o‘ynadi.

–Yada toshimu? – dedi beixtiyor, unga uzanarkan, – ushlab ko‘rsam bo‘ladirmu?

–Bo‘ladur! – dedi shahzoda...– Bul tosh yomg‘ir toshidur, Yomg‘ir birlan yovga ersa tilak tilanmaydir!...Mullavachchalar Sulton Jaloliddinning yada toshi bilan yomg‘ir chaqirishini eshitib, hayron qolishdi”⁶ shaklida kelsa, ikkinchi o‘rinda fabula shaklida keladi: “Esingizdamu, shahzoda Mengtusshoh birlan cho‘lga chiqib, yada toshi ila yomg‘ir yog‘dirib erdik...”⁷. Shu o‘rinda ta‘kidlash kerakki, badiiy asarlarga Jaloliddinning “Yada” toshi haqidagi ma‘lumotlar xalq orasida og‘izdan og‘izga ko‘chib yuradigan rivoyatlardan olingan, ammo tadqiqot davomida bu toshning haqiqatdan mavjud ekanligini va bugungi kunda Angliyaning “Britaniya” muzeyida saqlanishi aniqlandi. “Yada toshi” haqidagi ilk ma‘lumot Mahmud Qoshg‘ariyning “Devonu lug‘ot it-turk” (“Turkiy tillar lug‘ati”) asarida keltiriladi.

⁵ Georg Lukacs. The historical novel. –New York: Humanites press, 1695.

⁶ Isaxonova Sh. Sulton Jaloliddin Manguberdi yoxud Chingizxon tuzog‘iga tushgan malika. – Toshkent: Sano standart, 2018. – B. 170.

⁷ Isaxonova Sh. Sulton Jaloliddin Manguberdi yoxud Chingizxon tuzog‘iga tushgan malika. – Toshkent: Sano standart, 2018. – B. 375.

Muallif يت – jat soʻzini keltirib, uni “yomgʻir, shamol va boshqalarni talab qilish uchun maxsus toshlar (yada toshi) bilan fol ochish odatidir”– deb izohlaydi.

Qoshgʻariy buni oʻz koʻzi bilan koʻrganligini ham taʼkidlaydi: “Men buni yagʻmolar shahrida oʻz koʻzim bilan koʻrdim. U yerda paydo boʻlgan bir yongʻinni soʻndirish uchun shunday fol qilingan edi, xudoning amri bilan yozda qor yogʻdi. Koʻz oldimda yongʻinni soʻndirdi”⁸. Ushbu odat haqida Mirzo Ulugʻbek oʻzining “Toʻrt ulus tarixi” nomli asari Chingizxon tarixi bayon qilingan qismining “Dushmanlarning Oʻngxon va Temuchinni jodu qilganlari zikri”da shunday yozadi: “Buyruq, Toyonxon nayman, nayman qavmi hokimi Nangxon ular bilan dushmanlik munosabatida edi. Ular bilan jang qilmoq niyatida lashkar toʻpladi. Jadachilarga jada qilmoqni buyurdi. Turklar jada qilmoqni “yoy etar” deyishadi”⁹. Bu tarixiy maʼlumotlardan yada (jada) odati yada toshi ishtirokida amalga oshirilgani anglashiladi. Alisher Navoiyning “Badoyiʼ ul-bidoya” asarida يدا تاش yada toshi quyidagi shaklda uchraydi:

*Yada toshigʻa qon yetgach, yogʻin yoqqandek, ey soqiy,
Yogʻar yomgʻurdek ashkim chun boʻlur laʼling sharobolud*¹⁰

Bu tosh tarixi haqidagi maʼlumotlar juda qadim zamonlarga borib taqaladi. Mirzo Ulugʻbek oʻzining “Toʻrt ulus tarixi” asarida u Nuh alayhissalom davridan mavjudligi haqida maʼlumot keltiriladi. Jaloliddin Manguberdiga mansub yada toshi bugungi kunda Britaniya muzeyida saqlanadi (Carved stone inscription of Jalal al-Din Khwarazm-Shâh. – The British Museum). Mazkur tosh oʻymakor va gravyurali ishlanish texnikasiga ega boʻlib, sangtaroshlik uslubida tayyorlangan. U islom madaniyatiga oid memoriy ahamiyatga egadir. Boʻyi 29,00 sm, kengligi 50,00 sm, qalinligi 32,00 sm, ogʻirligi 42,50 kg boʻlgan ushbu tosh Eron hududidan topilgan va auksionda sotib olingan. №1990.06.12.1 raqami bilan qayd qilingan ushbu eksponat milodiy 1230/1231-yilda ishlangan deb qaraladi. Eksponatga “mazkur toshning 1230/1231-yillarda, yaʼni Jaloliddin Xorazmshoh umrining oxirgi kunlaridagi sharqiy Turkiya, shimoli-gʻarbiy Eron va Ozarbayjondagi harbiy yurishlaridan xabar beradi”, — degan taʼrif berilgan¹¹. Bu toshga sangtarosh Mahmud bin Muhammad ismli Rashid nomi bilan mashhur boʻlgan muhrkan va

⁸ Qoshgʻariy Mahmud. Turkiy soʻzlar devoni (Devonu lugʻotit turk). – uch tomlik. – III tom. /tarjimon va nashrga tayyorlovchi S.M.Mutallibov/. – Toshkent, Oʻzfanakadnashr, 1963. – B. 8.

⁹ Mirzo Ulugʻbek. Toʻrt ulus tarixi. – Toshkent, Choʻlpon nashriyoti, 1993 (1994). – B. 81.

¹⁰ Alisher Navoiy. Mukammal asarlar toʻplami. – Yigirma tomlik. – Birinchi tom: Badoyiʼ ul-bidoya. – Toshkent, Oʻzbekiston SSR “Fan” nashriyoti, 1987. – B. 114).

¹¹ <https://artsandculture.google.com/asset/carved-stone-inscription-of-jalal-al-din-khwarazm-sh%C4%81h/twFpIo7WtIN52A>

zargar ishlov bergan. Rashid asli kelib chiqishi Sharqiy Eronning uzoq Nishopur shahridan bo‘lib, aftidan mo‘g‘ullar bosqinidan G‘arbiy Eronga qochib kelgan bo‘lishi mumkin.

Shahodat Isaxonova yuqoridagi kabi tarixiy faktlardan unumli foydalanib, romanda Jaloliddin nafaqat tengsiz jismoniy quvvatga ega, balki ilohiy kuchga ega sehrli anjom (tosh)ni ishlata oladigan qudratli sulton va oldidagi hech qanday xavf-xatardan cho‘chimaydigan alp sifatida gavdalanadi. Asarda Jaloliddin faqat o‘zi ishlata oladigan ushbu sehrli tosh orqali alohida ajralib turadi. Umuman olganda, "...xalq og‘zaki ijodi va mumtoz adabiyotda oynayi jahonnamo, sehrli ko‘zgu, sirli sandiq, sirli taroq kabi sehrli anjomlar sarguzasht asarlarda ko‘p tasvirlangan"¹².

Tarixiy roman janriga keng murojaat qilinishi faqat ijtimoiy-siyosiy omillar bilan izohlanmay, balki uning mazmunida absurdlikdan yiroq, mavhum voqealarni aniq va izchil tasvirlash orqali realistik xarakter shakllanishida namoyon bo‘ladi. Ushbu xususiyat tarixiy faktlarning buzilishi xavfidan yiroq bo‘lib, aksincha, tarixiy davr va shaxslarning xarizmasi hamda ichki dunyosini yoritishda alohida vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, tarixiy romanlar insoniy munosabatlarning davriy o‘ziga xosligini ochib, tarixiy kontekstda ajdodlar va avlodlar o‘rtasida badiiy dialog o‘rnatadi.

Xulosa. Zamonaviy o‘zbek adabiyoti, ayniqsa istiqloq davri tarixiy romanlari dastlabki bosqich tarixiy asarlariga nisbatan shiddat bilan yuksalib bormoqda. Bu holat, avvalo, tarixiy manbalarning ochiqlanishi va ilmiy izlanishlarning izchil kuchayib borishi bilan izohlanadi. Ikkinchidan, ijodkorlar va o‘quvchilarda o‘z tarixi va milliy ildizlarini anglash, o‘tmish voqeliklaridan badiiy-estetik zavq olish, ma’naviy-ruhiy tarbiyaga e’tiborning ortishi hamda kelajak avlodni ajdodlar merosi bilan bog‘lashga bo‘lgan ehtiyojning kuchayishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu jihatdan, tarixiy roman janrining bugungi taraqqiyoti o‘zbek adabiyoti va milliy ong rivojidadagi muhim bosqichlardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, tarixiy romanlarda badiiy masofa ijodkorning o‘tmish voqeligiga xolisona baho berishi, voqealar doirasidan ma’lum darajada tashqarida turib, ularning umumiy va individual jihatlarini yoritishi hamda o‘z davri uchun muhim xulosalar chiqarishi uchun ulkan ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda tarixiy fakt va ijodiy mahorat bir-birini o‘zaro to‘ldirib, badiiy asarning original va ta’sirchan chiqishiga xizmat qiladi.

¹² Barakayev R. Ma’rifatga tashna millat kerak yurtga. –Toshkent.: Muharrir nashriyoti, 2024. – B. 177.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Quronov D. Roman haqida ayrim mulohazalar // Sharq yulduzi, 2011. № 5. – B. 114.
2. Ulug'bek Hamdamning O'zR FA O'zbek tili, adabiyoti va folklori institutida o'tkazilgan "To'rtko'cha" romani taqdimotidagi o'z nutqidan. 2024.11.29.
3. Raymond Williams. A Vocabulary of Culture and Society. – New York, Oxford University Press, 1976. – P. 19.
4. Karimov G'. Prozamizda tarixiy tematika // Sharq yulduzi. 1979. № 3. –B. 196.
5. Georg Lukacs. The historical novel. –New York: Humanites press, 1695.
6. Isaxonova Sh. Sulton Jaloliddin Manguberdi yoxud Chingizxon tuzog'iga tushgan malika. – Toshkent: Sano standart. 2018. – B. 170.
7. Qoshg'ariy Mahmud. Turkiy so'zlar devoni (Devonu lug'otit turk). – uch tomlik. – III tom. /tarjimon va nashrga tayyorlovchi S.M.Mutallibov/. – Toshkent, O'zfanakadnashr, 1963. – B. 8.
8. Mirzo Ulug'bek. To'rt ulus tarixi. – Toshkent, Cho'lpon nashriyoti, 1993 (1994). – B. 81.
9. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami. – Yigirma tomlik. – Birinchi tom: Badoyi' ul-bidoya. – Toshkent, O'zbekiston SSR "Fan" nashriyoti, 1987. – B. 114).
10. <https://artsandculture.google.com/asset/carved-stone-inscription-of-jalal-al-din-khwarazm-sh%C4%81h/twFpIo7WtIN52A>
11. Barakayev R. Ma'rifatga tashna millat kerak yurtga. –Toshkent.: Muharrir nashriyoti, 2024. – B. 177.

